

szemléletével kezeli. Társadalomtörténeti megközelítése is teljesen újat hoz, hisz többek között beemeli a vizuális és irodalmi ábrázolások elemzését is. Azonban erdélyi olvasó és kutató csak mint mintát használhatja ezt a munkát – párhuzamot nem vonhat, mert a 19–20. század fordulójának erdélyi várostörténete javarészt feldolgozatlan, legtöbb esetben a krono-

logikus áttekintés sem létezik. Mégis a téma kezelése, a történeti képek és események szemléletes leírása izgalmas olvasmányá teszi a kötetet mindazoknak, akiknek a nagyfokú szakmaiság érvényesítése ellenére sem kell percenként fella-
pozniuk az idegen szavak szótárát.

László Lóránt

„SZTÁLIN AJÁNDÉKA A SZÉKELYEKNEK”

Stefano Bottoni: *Sztálin a székelyeknél.*

A Magyar Autonóm Tartomány története (1952–1960)

■ Stefano Bottoni bolognai származású történész munkássága a 20. századi magyar kisebbségtörténeti elemzésekben és a romániai kommunizmuskutatókban jelentős eredményeket hozott. Jelen kötet is nagyszerű példája ennek, kiforrott munka egy fiatal történész tollából.

A kötet előzménye egy olasz nyelven megjelent, 2007-ben kiadott doktori disszertáció (*Transilvania rossa. Il comunismo rumeno e la questione nazionale, 1944-1965*), amelynek a magyarra való „vissza fordítása” és kiegészítésének eredménye a jelen kötet. Elsődleges forrásokkal (román, magyar, orosz és brit levéltári források) dolgozva a szerző már több tanulmányt jelentetett meg, és egy forráskiadvány szerzőjeként is (*Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság, 1956–1959*) bizonyította jártasságát a témában.

A könyv az 1952 és 1960 között fennálló Magyar Autonóm Tartomány (MAT) történetét vázolja, keletkezésétől a megszüntetéséig, rávilágítva a különböző lehetőségekre, egyben magyarozva ezeket. A kötet címe Rainer M. Jánostól száрма-

zik, amit a szerző többször is magyaráz, miképpen a MAT végül is „Sztálin ajándéka a székelyeknek”.

A kötet öt fejezetre oszlik, ezek alfejezetekre vannak lebontva, egységében egy komplex képet vázolva az akkori körülményekről és a MAT történetéről. A kötet komplexitását mutatja az a tény is, hogy Bottoni a sajtóelemzésen kívül Bukarest és olykor a magyarországi pártvezetés nézőpontját – és persze Moszkva álláspontját is – figyelemmel kíséri párhuzamosan az események lezajlásával. Ugyanakkor a MAT-on kívül rekedt magyar kisebbség szempontját is szemlélteti.

A kötet bevezető fejezete ismerteti a szovjet közigazgatási és területfelosztási mintát, melyet Romániának is követnie kellett. Az 1950-es közigazgatási reform már tartalmazta azon szovjet javaslatokat, melyek szerint a rajonok kialakításakor figyelembe kell venni a lakosság etnikai összetételét. Itt már felmerültek a fogalmi kérdések, hogy az erdélyi magyarság nemzeti kisebbségként legyen meghatározva, vagy együtt élő nemzetiségként. E fejezetben vázolja Bottoni Luka László

kérdéses szerepét is, valamint hozzájárulását a MAT kialakulásához. Az új alkotmánytervezet bemutatása és Sztálin ehhez való hozzájárulása nyomán a szerző egy hipotézist fogalmazott meg arra vonatkozóan, hogy végül is kinek köszönhető a MAT létrehozása. Érdekes tény, hogy Sztálin hozzájárulása az alkotmánytervezet módosításához nem precedens nélküli, az új lengyel alkotmányhoz is „hozzájárult”. Végül is a Gheorghe Gheorghiu-Dej-féle adminisztráció ily módon vélte rendezni a magyar helyzetet, de ehhez hozzátartozik a román politikának az a vetülete is, mely szerint úgy vélték: a szocialista ideológia elfogadhatóbb és kevésbé idegen a székelyföldiek számára, ha saját anyanyelvükön szól. A Központi Bizottság megszervezte a vitát az új alkotmánytervezetről, agitátorokat küldve ki a rajonokba. A MAT kérdése valóban jelentős reakciókat váltott ki, de éppen magyar részről viszonylag keveset (valószínűleg mivel a Székelyföldön élő emberek többsége nehezen fejezte ki magát románul). Tény, hogy félreértelmezésre rengeteg példa volt, a kötetet ugyanakkor színeesebbé is teszi az akkor keletkezett anekdoták beemelése.

Le kell szögezni azonban, hogy az autonómia nem a mai szóhasználatban bevett fogalom volt, illetve más volt a funkciója: nem egy önálló, külön entitású, közigazgatású területet jelentett. Sokan pozitív értékű hívó szónak tartották, hiszen alig telt el tíz év a második bécsi döntés területmódosításai óta. Sztálini felfogásban is az autonómia az összekötés, egy erősebb (szocialista) tudat kialakítására irányuló fogalomként szerepel. Ami érdekes, hogy nemcsak magyar részről keltett zavart, hanem a románok sem igazán értették, ami abszurd helyzeteket, történeteket szült.

A MAT tehát a periferikus, nehezen megközelíthető, elszigeteltebb kultúrájú Székelyföldet foglalta magában, Marosvásárhely tartományi központtal. A közigazgatási és nyelvi kérdések mellett a lakosság nemzetiségét tekintve ugyancsak problémák merültek fel, ugyanis a tarto-

mányon kívül rekedt magyarok körében felmerült még egy bizonyos mértékű lakosságcsere kérdése is. Tény azonban, hogy a MAT keletkezése egy olyan szituációt eredményezett, melyet nem tudott egyértelműen kezelni sem a pártvezetőség, sem a lakosság. További instabilitást Sztálin 1953-as halála és az azt követő utódlási harc okozott.

A szerző külön fejezetet szentelt az 1956-os eseményeknek, melyeket Erdély szintjén is elemez. Az 1956-os események olykor jó ürügyként szolgáltak nemcsak a kommunista ideológia elleni, de a nemzetiségi megtorlásokhoz is. Az 1958-as szovjet csapatkivonás pedig már egyre egyértelműbb politikai függetlenséget jelentett Moszkvától. Ezért a továbbiakban szinte lehetetlen lett volna fenntartani a MAT működését.

A MAT meghatározására használt hasonlatok közül a periféria és a gettó mellett a kulturális üvegház a legtalálóbb, hiszen a fentiek fényében „természetellenesnek” nevezhető, akárcsak az üvegházban termesztett növény. Utólag visszatekintve: a MAT nagy szerepet játszott a sajátos székely/magyar identitás tudat megőrzésében, fenntartva egy sajátos kulturális közeget.

A Sztálin a székelyeknél című kötet az eddig legteljesebb munka, amely a MAT történetét elemzi. Nemcsak a nemrég feltárt levéltári forrásokat dolgozza fel, de egy a teljességet megközelítő bibliográfiát is ad a kérdés történetéről. Stefano Bottoni munkája módszertanilag sokszínű: antropológiai, néprajzi, társadalomkutatási szempontokat is figyelembe véve (Gagyai József elemzése) ugyanakkor helytörténeti forrásokat is felhasznál (elég, ha a magyarhermányi Máthé Jánosra utalok). Az elemzésekben olyan erdélyi kulcsemények is szerepet kapnak, mint például Sütő András sajtóbeli tevékenysége (a Földes-vita kérdésköre), az 1956-os események és az azt követő megtorlások, a Bolyai Egyetem megszűnése-egyesítése vagy a marosvásárhelyi Református Kollégiumnak Bolyai Farkas Elméleti Líceummá való alakulása, és a